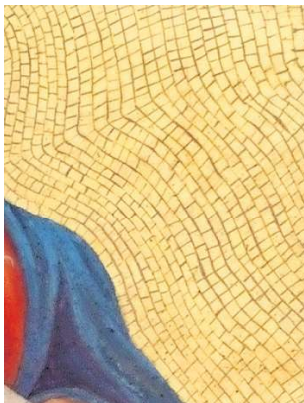
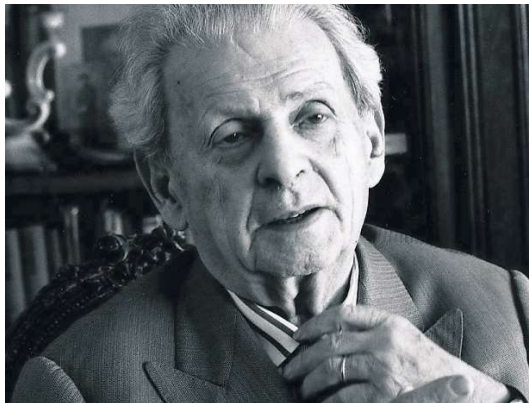

von Blaas in Wenen.

De Frans-joodse filosoof Emmanuel Levinas (1906-1995).

Rabbijn-filosoof Maimonides (1138-1204), standbeeld in Córdoba.

groep minder bekende namen. Ten Kate legt uit waarom: „De dominante theologische tradities hebben we uiteraard recht gedaan en de daarbij behorende namen vind je in ons boek. Maar we wilden ook theologen en denkers opnemen die je niet meteen verwacht. Het gaat dan om bijvoorbeeld om theologen die een tegengeluid laten horen, die de geloofstraditie kritisch bevragen en ook wel verwarring willen oproepen. In zulke gevallen wordt de traditie van binnenuit opengemaakt, en niet zelden blijkt achteraf hoe waardevol dat geweest is. Verder kom je ook namen tegen van filosofen, zoals Plato, Aristoteles, Nietzsche en Levinas. Geen theologen, maar wel denkers die veel invloed hebben gehad op de theologie.”

Islam

De drie grote godsdiensten, jodendom, christendom én islam, hebben Europa tot op het bot bepaald, stellen Ten Kate en Poorthuis. Maar had de islam nou echt zo'n grote invloed op het christelijke Europa? Toch wel, legt Ten Kate uit: „Je hoeft alleen maar te denken aan het Andalusische Spanje, in de middeleeuwen, dat een hoge beschaving kende. Het was een islamitische cultuur, waarin ruimte was voor jodendom en christendom. Er speelde zich een serieuze dialoog af tussen de godsdiensten. Ook valt te denken aan het negende-eeuwse Bagdad, van waaruit invloed werd uitgeoefend op de Europese christelijke theologie, met name door de herintroductie van het werk van Aristoteles. Die grote Griekse filosoof was toen bijna helemaal vergeten in Europa, maar via de islam kwam hij bij ons terug. Dit leidde bijvoorbeeld tot de theologische herontdekking van het stoffelijke, van onze aardse situatie, met daarbij het besef dat die aardseheid er theologisch toe doet.”

Poorthuis: „Een hernieuwde focus op tekst en grammatica is op

een gegeven moment van belang geworden voor de christelijke theologie. Een belangrijke impuls daartoe was afkomstig uit de Arabische wereld. Islam-theologen zeiden op een gegeven moment: het gaat niet om die verhalen rond de Koran, maar om de Koran zelf! Ibn Taymiyya, een moslim-geleerde van rond 1300, legde hierop grote nadruk. Je kunt hem gerust de islamitische Luther noemen: 'Alleen de Koran', zei hij. Met andere woorden: sola scriptura!”

De ruimhartige aandacht voor de islam blijft opmerkelijk, hoeveel

denkt na over héél de werkelijkheid in relatie tot God. Dat zei Thomas van Aquino al. Dus de confrontatie met het jodendom en met de islam behoort tot het hart van de theologie. Dat is niet iets externs, maar hoort er helemaal bij.”

Kwade reuk

Hoe mooi en uitnodigend 25 eeuwen theologie er ook uitziet, feit blijft dat theologie geen goede naam heeft. Men denkt bij het woord theologie veelal aan religieuze hocus pocus en dwingende waarheidsclaims. Dat beaamt Poorthuis. „Theologie en al helemaal het woord dogmatiek staan in een kwade reuk. Mensen identificeren theologie met dogmatisme. Dat is een van de redenen waarom de theologie in een crisis verkeert. Spiritualiteit scoort wel goed. Het verschil tussen spiritualiteit en theologie is de focus op helder en streng nadenken. Spiritualiteit wil daar niet veel van weten, het gaat daarbij eerder om iets wat het hart goed doet.”

Ten Kate: „We doen ons best, in de inleiding van het boek, om het woord 'theologie' opnieuw te munten. Theologie is blijvend relevant omdat theologie de vraag opwerpt hoe zit het tussen God en mens. Wat kunnen we zeggen over het type ervaring dat mensen 'spiritueel' noemen? Ervaringen van heilheid of geluk worden volop serieus genomen in de theologie, en dan ook doordacht.”

Poorthuis: „Een lastige kwestie die het eigen karakter van de theologie verduistert, is het prestige van natuurwetenschappen. Wat dit type wetenschap oplevert, is 'waar', menen we, terwijl theologie slechts gaat over 'onbewezen dingen'. Religiewetenschap staat daarom hoger aangeschreven dan theologie. Maar dat heeft als effect dat je dingen op afstand bestudeert, dus religie als interessant verschijnsel, terwijl theologie vraagt naar jouw eigen inbedding in religieuze of levensbeschouwelijke tradities.

Noem het zelfverheldering. Bij jongeren zie je vaak dat het religieuze gevoel er wel is, ook wel gerelateerd aan de geloofstraditie die ze in hun jeugd meekregen, maar hun individuele beleving daarvan staat helemaal los van intellectuele reflectie. Met een variant op de apostel Paulus zou je kunnen zeggen: 'Ze zijn wel toe aan melk, maar nog niet aan vast voedsel.' Het gaat er in de theologie om taal en tekst te vinden voor het benoemen van dergelijke ervaringen. Dat geeft ook de mogelijkheid om je kritisch te verhouden tot de

diepte zien van de geloofstradities, als een intensief gesprek door de eeuwen heen. Als je daarin je plaats inneemt, als jood, moslim of christen, zul je niet snel met jouw eigen waarheidsclaims op de barricaden gaan staan.”

Hoop

Ten Kate en Poorthuis sluiten hun boek af met de theoloog Moltmann, gecombineerd met de joodse denker Ernst Bloch. Zij noteren in het slotwoord: 'In plaats van te kijken naar het verleden richten deze denkers hun blik op de toekomst als moment van transcendentie, als plaats van goddelijke openbaring, als koninkrijk van God dat de status quo telkens weer openbreekt.' Poorthuis: „Het is niet toevallig dat we met Moltmann en Bloch afsluiten. Zij theologiseren over de toekomst, misschien wel de meest vergeten dimensie van de theologie. Wat is de macht van de toekomst en in hoeverre bepaalt die ons staan in het heden? Dat is een actuele vraag, zeker met het oog op technische mogelijkheden die we hebben om in die toekomst in te grijpen.”

Ten Kate: „De theologie is vaak veel meer bezig geweest zichzelf te legitimeren vanuit het verleden. Maar hoe kunnen we spreken over de toekomst? De toekomst is datgene wat ons tegemoet komt, en in die zin bepaalt de toekomst onze bestemming en onze hoop.”

religieuze ervaringswereld waarvan je deel uitmaakt of waarin je je begeeft.”

Ten Kate: „Dit heeft ook een publiek aspect. Juist omdat in onze tijd religie naar de privé sfeer wordt verwezen, ontbreekt het publieke gesprek over de aard en betekenis van religieuze opvattingen. Dit staat niet los van de problemen die we nu zien met religieus radicalisme. Uit onderzoek naar de radicalisering van moslimjongeren blijkt dat het vaak gaat om jongeren die losgeslagen zijn en onttrokken uit hun geloofstraditie, en dan op basis van een set Koran-citaten tot een eigen vorm van absoluut geloof komen. Met alle mogelijke riskante gevolgen. In ons boek bieden we een tegenwicht: we laten de breedte en

Noem het zelfverheldering: theologie vraagt naar jouw eigen inbedding in tradities

goede historische redenen er ook voor mogen zijn. Zegt het toch ook iets over de actuele betekenis vandaag? Poorthuis: „Dat speelt zeker een rol. ja. Als we niet in Nederland zouden leven waarin we sinds zo'n twintig jaar met discussies over de islam worden geconfronteerd, waren wij ons niet zo bewust geworden van dit stuk geschiedenis. Voor de theologie is dat een serieuze uitdaging. Christelijke theologie staat voor het nadenken over andere geloofstradities. Niet iedereen beseft dat. In mijn katholieke kring denkt men veelal: katholieke theologie gaat over het katholicisme. En waar jij mee bezig bent, zeggen ze dan tegen mij, is weer wat anders: iets intercultureels of zo. Sorry, zeg ik dan, de katholieke theologie

De toekomst is misschien wel de meest vergeten dimensie van de theologie

Non-fictie

25 eeuwen theologie. Teksten/ toelichtingen

Laurens ten Kate en Marcel Poorthuis

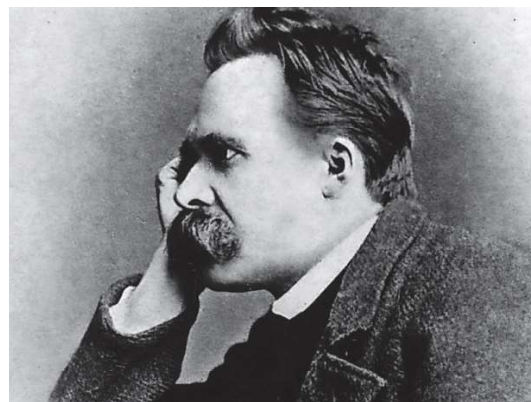
Uitgeverij Boom € 39,90

326).

Baruch de Spinoza (1632-'77), beeld door Nicolas Dings in Amsterdam.

De Duitse filosoof Friedrich Wilhelm Nietzsche (1844 -1900).